

Bernoulli prozesuak eta loturiko banaketak

Josemari Sarasola

Gizapedia

Estatistika enpresara aplikatua

- Har ditzagun honako egoera hauek:
  - txanpon baten jaurtiketak hainbat alditan; adibidez, XXOOOXOXXOO;
  - akastunak eta akasgabeak dituen ontzi batetik itzulerazko erauzketak.
- Aurrekoak **Bernoulli prozesuak** dira, hainbat alditan zehar errepikatu, aldi bakoitzean soilik bi emaitza posible izan, eta aldi horietako emaitzak erabateko independentziaz gertatzen direlako.

Bernoulli banaketa

Bernoulli banaketak Bernoulli prozesu batean arrakasta (zerbait gertatzea) eta porrota (zerbait ez gertatzea) izateko probabilitateak adierazten ditu:

x	$p(x)$
0 (porrota)	$1-p=q$
1 (arrakasta)	p
	1

Labur, honela idatziko da:

Bernoulli banaketa

$$X \sim b(p)$$

Parametro bakarra du: p

- Porrotak eta arrakastak ez dute zerikusirik zerbait txarra edo ona izatearekin, kontsideratzen den ezaugarriarekin baizik. Adibidez, sekuentzia binomial bateko akastun kopurua aztertzean, arrakasta akastuna da.
- Kalkula ditzagun $b(p)$ banaketaren itxaropena eta bariantza:

x	$p(x)$	$xp(x)$	$x^2p(x)$
0 (porrota)	$1-p=q$	0	0
1 (arrakasta)	p	p	p
	1	p	$\alpha_2 = p$

$$X \sim b(p) \begin{cases} \mu = p \\ \sigma^2 = \alpha_2 - \alpha_1^2 = p - p^2 = p(1-p) = pq \end{cases}$$

- Ekoizpen-prozesu batean, pieza akastuna izateko probabilitatea 0.2 da. Piezak elkarrekiko independentziaz ekoizten dira. 8 pieza ekoizten da. Zenbat da horietatik 3 akastun suertatzeko probabilitatea?

$$\begin{aligned}P[8etatik 3X] &= P[XXXOOOOO"eo"] \\&= 0.2 \times 0.2 \times 0.2 \times 0.8 \times 0.8 \times 0.8 \times 0.8 \times 0.8 \times \frac{8!}{3!5!} \\&= 0.2^3 \times 0.8^5 \times \frac{8!}{3!5!}\end{aligned}$$

- XXXOOOOO sekuentziak X eta X eta X eta O eta ... adierazten du. *eta* bitartez loturiko gertaeren probabilitateak horien probabilitateak bidertuz kalkulatu da

$$0.2^3 \times 0.8^5 \times \frac{8!}{3!5!}$$

- Oro har, akastuna izateko probabilitatea p bada:

$$p^3 \times (1 - p)^5 \times \frac{8!}{3!5!}$$

- Eta ekoiztutako pieza kopurua n bada:

$$p^3 \times (1 - p)^{n-3} \times \frac{n!}{3!(n-3)!}$$

- Eta x akastun suertatzeko probabilitatea kalkulatu nahi bada:

$$p^x \times (1 - p)^{n-x} \times \frac{n!}{x!(n-x)!}$$

Banaketa binomiala

Probabilitate-funtzioa

Banaketa binomialak n luzerako sekuentzia binomial batean x arrakasta izateko probabilitatea ematen digu (p izanik aldi bakoitzean arrakasta izateko probabilitatea):

Banaketa binomialaren probabilitate-funtzioa

$$P[X = x] = p^x \times (1 - p)^{n-x} \times \frac{n!}{x!(n-x)!}; \quad x = 0, 1, 2, \dots, n$$

Labur, honela idatziko da:

Banaketa binomiala

$$X \sim B(n, p)$$

2 parametro ditu: n eta p

Banaketa binomiala

Itzaropena eta bariantza

$B(n, p)$ banakuntza n $b(p)$ Bernoulli banakuntzen batura da:

$$B(n, p) = \overbrace{b(p) + b(p) + \dots + b(p)}^n$$

- Azalpena (8 pieza, zenbat akastun)

$B(8, p)$	$b(p)$	$b(p)$	$b(p)$	$b(p)$	$b(p)$	$b(p)$	$b(p)$	$b(p)$
5 akastun	0	0	0	0	0	0	0	0
	1	1	1	1	1	1	1	1

(akastun:1, akasgabe:0) (gorriz, gauzaten den gertakizuna)

Banaketa binomiala

Itxaropena eta bariantza

Batura baten itxaropena eta batura baten bariantza, hurrenik hurren, itxaropenen batura eta bariantzen batura direnez (azken hau independentzia dagoelako):

$$E[X_{B(n,p)}] = \overbrace{p + p + \dots + p}^n = np$$

$$\text{var}[X_{B(n,p)}] = \overbrace{pq + pq + \dots + pq}^n = npq$$

(Gogoratzu $b(p)$ baten itxaropena eta bariantza p eta pq direla, hurrenik hurren.)

R softwareko aginduen laburpena

$$X \sim B(10, 0.2)$$

- `dbinom(3,10,0.2) #P[X=3]`
- `pbinom(5,10,0.2) #P[X<=5]`
- `pbinom(4,10,0.2,lower.tail=FALSE) #P[X>4]`
- `1-pbinom(4,10,0.2) #P[X>4]`
- `x=0:10`
- `dbinom(x,10,0.2) #prob simple guztiak`

Artisau batek 0.2ko probabilitateaz egin du zurezko pieza bat ongi. Zenbat pieza landu behar ditu guztira, bataz beste pieza on bat izateko?

Erantzuna 5 da. 5 piezako kopuru horri itzuli-aldia deritzo.

Itzuli-aldia (ia)

Itxaropena $np=1$ izateko behar den n (aldi edo elementu kopurua) da. Aurreko adibidean: $5 \times 0.2 = 1$ Beraz, $ia \times p = 1 \rightarrow p = \frac{1}{ia}$.

Itzuli-aldia (*return period, periodo de retorno*) bereziki istripu, hondamendi eta kalamidadeen testuinguruan erabiltzen da, horrelako gertaera zorigaitzoko bat noizko espero behar den zehazteko.

Banaketa binomialak n saialditan x arrakasta izateko probabilitatea ematen duen bezala, **banaketa geometrikoak lehen arrakasta izan arte x porrot izateko probabilitatea ematen du.**

Adibidez, lehen akastuna izan arte dagoen akasgabe kopurua zenbatzen bada, arrakasta da akastuna, X ; porrota, akasgabea, 0 :

Sekuentzia	Lehen akastuna izan arteko akasgabe kopurua
00X00XX...	$x=2$
X0X00X0...	$x=0$
000XX00...	$x=3$

$$\text{Adibidez, } P[X = 3] = P[000X] = (1 - p)^3 p$$

Probabilitate funtzioa

$$P[X = x] = (1 - p)^x p; \quad x = 0, 1, 2, \dots$$

Labur, honela adierazten da:

Adierazpena eta parametroak

$$X \sim G(p)$$

Banaketa geometrikoaren itzaropena

$$E[X_{G(p)}] = q/p$$

Banaketa binomial negatiboak r -garren arraskata izan arte x porrot izateko probabilitatea ematen du. Adibidez,

r	Sekuentzia	r -garren akastuna izan arteko akasgabe kopurua
2	00X00XX...	$x=4$
1	X0X00XX...	$x=0$
3	XX000XX...	$x=3$

$$P[X = 3]_{r=3} = P[XX000eo ETA Xfinko] = (1 - p)^3 p^2 \frac{5!}{3!2!} p$$

Izan ere, honako sekuentzia hauetan guztietan $x = 3$ betetzen da:

$$XX000|X / X0X00|X / 00XX0|X / \dots$$

Probabilitate funtzioa

$$P[X = x] = (1 - p)^x p^{r-1} \frac{[x + (r - 1)]!}{x!(r - 1)!} p; \quad x = 0, 1, 2, \dots$$

Azalpena: r -garren arrakastaren aurretik, $r-1$ arrakasta eta x porrot gertatu behar dira, edozein ordenatan. Eta, azkenik, arraskata bat gertatu behar da.

Adierazpena eta parametroak

$$X \sim BN(r, p)$$

Erlazioa banaketa geometrikoarekin

$$BN(r = 1, p) \equiv G(p)$$

Itxaropena

$$E[X_{BN(r,p)}] = r \times q/p$$

Logikoa, $BN(r,p)$ banakuntza r $G(p)$ banakuntzen batura baita. Hausnartu horri buruz.

Banaketa geometrikoa

$$X \sim G(p = 0.2)$$

- `dgeom(3,0.2)` #P[X=3]
- `pgeom(5,0.2)` #P[X<=5]
- `pgeom(4,10,0.2,lower.tail=FALSE)` #P[X>4]
- `1-pgeom(4,0.2)` #P[X>4]

Banaketa binomial negatiboa

$$Y \sim BN(r = 3, p = 0.2)$$

- `dnbinom(4,3,0.2)` #P[X=4]
- `pnbinom(5,0.2)` #P[X<=5]

Bernoulli prozesuaren adibiodea:
OXOXX (arrakasta: X)

Bernoulli prozesuaren banaketak (p : arrak. prob., n : saiakuntza kopurua):

Izena	Notazioa	Aldagaia	Adibidea
Binomial	$B(n, p)$	n saiakuntzako arrakasta kop.	$n=5, x=3$
Geometric	$G(p)$	Lehen arrakasta aurreko porrot kop.	$x=1$
Negative binomial	$BN(r, p)$	r -gn arrakasta aurreko porrot kop.	$r=2, x=2$

Izena	Formula	Euskarria
$B(n, p)$	$P[X = x] = p^x (1 - p)^{(n-x)} \frac{n!}{x!(n-x)!}$	$x = 0, 1, 2, \dots, n$
$G(p)$	$P[X = x] = (1 - p)^x p$	$x = 0, 1, 2, \dots$
$BN(r, p)$	$P[X = x] = (1 - p)^x p^{r-1} \frac{[x + (r - 1)]!}{x!(r - 1)!} p$	$x = 0, 1, 2, \dots$